

BIJLAGE: Fiches van de transitieprioriteiten

Inhoud

1. Transitieprioriteit Circulaire economie.....	2
2. Transitieprioriteit Leven, leren en werken in 2050	6
3. Transitieprioriteit Samen Leven in 2050.....	11
4. Transitieprioriteit Industrie 4.0.....	15
5. Transitieprioriteit Mobiliteit.....	19
6. Transitieprioriteit Energie en Klimaat	23
7. Transitieprioriteit Omgeving voor de toekomst	26

1. Transitieprioriteit Circulaire economie

Fiche: Transitieprioriteit Circulaire economie
Trekkende Minister(s):
Minister Crevits (Viceminister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw)
Minister Demir (Vlaamse minister van Justitie en Handhaving, Omgeving, Energie en Toerisme)
Transitiemanager:
Brigitte Mouligneau
Stand van zaken
<p>De Stuurgroep Vlaanderen circulair is een sterk ontwikkeld orgaan. Het gaat hier om een publiek-private samenwerking, gegroeid doorheen de jaren, uit de stuurgroep duurzaam materialenbeheer. Vlaanderen Circulair startte vanuit een gezamenlijke startverklaring (mededeling VR) in 2017 met een aanpak en visie om de omslag naar een circulaire economie te realiseren. De stuurgroep Vlaanderen Circulair was samengesteld uit de quadruple helix en volgt het geheel mee op. De transitie werkte sterk sensibiliserend en moedigde experimenteren en kennisdelen in de praktijk aan.</p> <p>Er is een nieuw governance-voorstel ingediend ikv de mededeling aan de Vlaamse Regering op 10 juli 2020, met het engagement van de beide bevoegde Ministers (Minister Crevits en Minister Demir) om deze te concretiseren. De stuurgroep is opnieuw samengesteld met de aanduiding van een voorzitter en de leden van de nieuwe stuurgroep Vlaanderen Circulair. Zo wordt er opnieuw gewerkt met een publiek-private stuurgroep, die qua samenstelling aangepast wordt aan de publiek-private werking rond thematische werkagenda's en hefboomen en een volledige vertegenwoordiging van de maatschappelijke vijfhoek (ook de financiers).</p> <p>https://beslissingenvlaamse regering.vlaanderen.be/document-view/5F073D89FA87E000080006EF</p>
Resultaten voorbije periode
<p>De jaarlijkse calls voor projecten zijn gericht op experimenteren en kennis delen en zijn vandaag een succes. De eerste 3 jaren werden 217 projecten gefinancierd: 18,9 M euro subsidies, ongeveer 24 M euro projectbudget door de minimaal 20 procent cofinanciering vanuit de partners/indieners. Verschillende projecten werken vandaag aan de opschaling van hun project. De meerwaarde ligt in de samenwerking binnen de keten en de mogelijkheid om subsidies te verlenen aan een divers partnerschap (ondernemers, onderzoekers, organisaties en vzw's, lokale overheden).</p> <p>Een unieke ervaring was het subsidiëren van projecten met spelers van de maatschappelijke 5-hoek samen. Op deze manier werd er meer in ecosystemen gedacht en georganiseerd. Dus de steun gebeurde niet op de klassieke manier door één bedrijf te steunen. Maar door een samenwerking van partners te ondersteunen, neem je de waardeketen als geheel mee.</p>

Tevens werden ook projecten opgezet ikv het Innovatieclusterbeleid VLAIO: een **60-tal clusterprojecten** kunnen gelinkt worden aan de CE, inclusief een 5-7-tal interclusterprojecten (sectoroverschrijdende projecten) voor een bedrag van om en bij de **60 mio. euro**, (met minimaal 20% cofinanciering vanuit de partners/indieners. Het percentage private bijdrage is afhankelijk van het gehanteerde subsidie-instrument voor innovatie-ondersteuning).

Daarnaast werden vanuit team Vlaanderen Circulair en vanuit de partners (publiek en privaat) diverse initiatieven ontwikkeld om de sense of urgency rond een duurzamer hulpbronnengebruik in de kijker te zetten, om kennis te delen rond de circulaire economie met hun achterban via conferenties, workshops, **bootcamps, ecodesign challenges** voor studenten en zelfs een circulaire koffiebar als informatiestand voor grote events (zoals het World Resource Forum). Hoogtepunten waren de actienetwerken rond de green deals:

- de **Green Deal Circulair Aankopen** met meer dan 100 aankopers en 50 faciliterende partijen. Vlaanderen is nu één van de koplopers in EU met bv. de handleiding 'kantoorgebouwen circulair',
- de **Green Deal Circulair Bouwen** met intussen 360 organisaties uit de bouwsector (en meteen het grootste netwerk in zijn soort).

Via een werking met het intra-Belgisch platform en via de werking richting Europa komt het Vlaams beleid voor een circulaire economie steeds meer in beeld als koploper.

Het **Steunpunt CE-Center**, gefinancierd vanuit de OVAM en dept. EWI zorgt voor kaderend onderzoek en werkt aan de opmaak van een CE-Monitor.

Zie ook: <https://vlaanderen-circulair.be/nl/terugblik>

Na een periode van sensibilisering en experimenteren is het tijd om hetgeen we leerden in deze eerste periode op te schalen. We leren uit de goede praktijken en we krijgen meer inzicht in de knelpunten. Om de uitdagingen optimaal op te nemen, kiezen we voor de verbreding van het partnerschap en de verdieping van de werking. **Netwerken** ontstaan vanuit experimentele projecten en zijn heel divers met veel starters.

In hoeverre zijn de doelstelling volgens de startnota bereikt?

- zeer goed (volledig bereikt)
- goed (bijna volledig bereikt)
- voldoende (min of meer bereikt)
- onvoldoende (onvoldoende bereikt)
- slecht (helemaal niet bereikt)

Wil(ken) de bevoegde minister(s) het transitietraject verder zetten of is dit opgenomen in lopend beleid? (aanduiden)

JA : verderzetting transitieprioriteit

JA : opgenomen in lopend beleid

Indien men de transitieprioriteit wil verderzetten, is er actualisering nodig?

De transitie verloopt vlot. Er is op dit moment een versterkt partnerschap geactiveerd in kader van de nieuwe Governance Vlaanderen Circulair (cf. mededeling aan de VR van 10 juli 2020):

- De stuurgroep is opnieuw samengesteld met publiek-private spelers
- Er wordt gewerkt met 6 werkagenda's: gedeelde engagementen tussen partners en overheid (circulair bouwen, chemie/kunststoffen, bio-economie, waterkringloop, voedselketen, de maakindustrie)
- Er wordt een Kompasgroep opgericht

- In maart 2021 starten we met de hefboomwerking rond 7 hefboomen (beleid, aankopen, communicatie, onderzoek, innovatie en ondernemerschap, financiering, jobs en skills).

Omschrijving van aanpak (kort)

Na een periode van sensibilisering en experimenteren wil men binnen deze transitieprioriteit wat men leerde in deze eerste periode **opschalen** via een verbreding van het partnerschap en de verdieping van de werking.

Er is een nieuw governance-voorstel ingediend ikv de **mededeling aan de Vlaamse Regering** op 10 juli 2020, met het engagement van de beide bevoegde Ministers (Minister Crevits en Minister Demir) om deze te concretiseren. De stuurgroep is opnieuw samengesteld met de aanduiding van een voorzitter en de leden van de nieuwe stuurgroep Vlaanderen Circulair. Zo wordt er opnieuw gewerkt met een publiek-private stuurgroep, die qua samenstelling aangepast wordt aan de publiek-private werking rond thematische werkagenda's en hefboomen en een volledige vertegenwoordiging van de maatschappelijke vijfhoek (kennisinstellingen, overheden, bedrijven, maatschappelijk middenveld, inclusief de financiers). We kiezen voor een werking rond een aantal **thematische werkagenda's**. Deze werking wordt telkens geïnitieerd vanuit een publieke en een private partner. Plannen en visies van de overheid en de relevante private spelers voor het thema worden samengelegd om samen te komen tot een **gedeelde ambitie en een gedeeld engagement**. We hebben gekozen voor de term **werkagenda** omdat het opzet niet is om alweer een nieuw 'plan' te maken. Het dient om samen in de actie te gaan rond gezamenlijke ambities: doen, leren en opschalen.

We werken rond diverse thematische werkagenda's:

- Circulair bouwen
- Circulaire chemie/kunststoffen
- Voedselketen
- Bio-economie
- Waterkringloop
- Maakindustrie in functie van andere productieketens (bv textiel...)

Per werkagenda's en transversaal verdiepen en opschalen via 7 hefboomen: beleid, financiering, onderzoek, innovatie & ondernemerschap, jobs & skills, aankopen, communicatie. Om deze hefboomen te realiseren brengt men de juiste publieke en private partners rond de tafel (enabler van deze hefboomen: vb. Facilitair Bedrijf, dept. WSE en VDAB, banken en fondsen...).

In december 2020 zijn de publieke en private trekkers van elke werkagenda aangeduid en werd er gestart met het vormen van **kerngroep** per thema (cf. **maatschappelijke vijfhoek**). In januari gebeurde het eerste verkennend werk richting gezamenlijke werkagenda's. Vanuit deze werkagenda's zal een rollende programmatie ontstaan die in de uitvoering voortbouwt op wat er vandaag is en een rollend karakter aanneemt (doen, leren, opschalen, evalueren en aanpassen). De ambities worden helder geformuleerd in de **roadmap**. Dit wordt ondersteund met een **Kompasgroep**, een groep van denkers én mensen uit de praktijk die op langere termijn scenario's kunnen ontwikkelen.

2. Alles wordt in een eerste rond voorgesteld aan een iets bredere stakeholdergroep binnen een 'State of the Circular Union' op 21 juni, met de bedoeling om tegen december 2021/januari 2022 publiek te gaan en het eerste rollend actie-programma te lanceren. De roadmap VC moet de stuurgroep en het partnerschap richting geven op langere termijn. Einddoel van de roadmap: weten wat onze ambities voor een Vlaamse circulaire economie zijn (roadmap klaar tegen december 2021). Het is vooral bedoeld als inspirerend document en kader voor alle partners.

Link met Relanceplan

De nieuwe governance en aanpak rond Vlaanderen Circulair vormt de basis voor de Vlaamse hervormingsstrategie rond de cluster circulaire economie (Productiviteit).

Na de eerste fase (2017-2020) waarbij we vooral experimentele projecten en kennisdeling steunden, zoeken we nu naar projecten die een stap verder zetten in de innovatie en zorgen voor opschalingsmogelijkheden. We kijken daarbij in het bijzonder naar projecten die kunnen bijdragen aan het wegwerken van juridische, administratieve of andere knelpunten, met aandacht voor projecten die werken op innovatie en ondernemerschap, een just transition en inzet van alle burgers door te werken op jobs en vaardigheden, de sociale economie (cf. in 2020-22: ESF Call 'Circulair Werk(t) die inzet op circulaire en sociale economie)

Voor de relancemiddelen is de hervorming gelinkt aan volgende financieringsvoorstellen :

- de investeringssubsidies voor de recyclagehub 30 M
- de subsidies voor circulair bouwen 10 M
- de subsidies voor de maakindustrie 15 M
- de steun voor de bio-economie 20 M

2. Transitieprioriteit Leven, leren en werken in 2050

Fiche: Transitieprioriteit Leven, leren en werken in 2050
Trekkende Minister(s):
Minister Crevits (Viceminister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw)
Minister Weyts (Viceminister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Onderwijs, Sport, Dierenwelzijn en Vlaamse Rand)
Transitiemanager(s):
Willem De Klerck (DWSE) en Jeroen Backs (DOV)
Stand van zaken
<p>Er werd gestart met een verkenning van de transitie met als doel de evoluties op weg naar 2050 beter te begrijpen en te bestuderen. Er werd een systemanalyse uitgevoerd, een trendanalyse, en een actoranalyse. Er zijn rondetafels met stakeholders uit de onderwijs- en arbeidswereld georganiseerd en een 40-tal interviews afgenomen met vernieuwers en/of voorlopers uit de wereld van onderwijs en werk.</p> <p>Dit vormde de basis voor een volgende stap waar een groep van 16 frisdenkens, kantelaars, vernieuwers en koplopers in de werelden van werk en onderwijs doorheen een vijftal sessies tussen februari en juni 2018 op zoek gingen naar de kiemen van een nieuw onderwijs- en arbeidsmarktverhaal voor 2050 (en de transitiepaden er naartoe). De oefening genereerde energie, connecties en ideeën die effectief gerealiseerd kunnen worden. De inspirerende visie werd ook 'verbeeld'.</p> <p>Op 14 september 2018 werd de visie gepresenteerd aan ministers Muylers en Crevits die een mandaat gaven om een transitieprogramma in de stijgers te zetten dat deze visie verder zou uitdiepen en concretiseren. Op 14 november 2018 deelden de 16 leden van de arena dan ook hun visie met een 120-tal andere pioniers wat leidde tot een veelvoud aan ideeën. Hieruit vloeiden 9 transitie-experimenten voort die in 2019 financiering en ondersteuning kregen vanuit het Europees Sociaal Fonds voor een periode van drie jaar. Om de visie en de resultaten van de transitie-experimenten te verdiepen, verbreden en verankeren werd een 'Stuwgroep' opgericht. Dit is een open en fluïde groep die bestaat uit mensen die mee hun schouders willen zetten onder het transitieverhaal. De groep omvat transitiedenkens en -doeners, kantelaars, bruggenbouwers en experts.</p> <p>Alle informatie (de achtergronddocumenten en analyses, het visiedocument, de projecten, ...) vindt u via: https://www.transitiellw.be/</p> <p>De systeem- en trendanalyses die ontwikkeld werden voor de transitie Levenslang Leren en de Dynamische Levensloopbaan (kortweg Leven, Leren en Werken in 2050, of LLW2050) en de goede samenwerking tussen Onderwijs en Werk rond deze uitdagingen legden het fundament voor een versnelling rond levenslang leren op verschillende terreinen:</p>

- Het **Vlaams regeerakkoord 2019-2024** en de **beleidsnota's Werk en Sociale Economie en Onderwijs en Vorming** met een uitgesproken ambitie rond rond levenslang leren, o.a. het voornemen om tot een echte leercultuur met scholing, omscholing en bijscholing gedurende de hele loopbaan te komen.
- De **conceptnota lerende samenleving** en daarmee samenhangend de oprichting van het **partnerschap Levenslang leren** om de synergie en samenwerking rond levenslang leren te versterken en een gezamenlijke visie uit te werken.
- De focus op levenslang leren en het opleidings- en loopbaanoffensief in de **herstelplannen van de Vlaamse regering**, met name binnen het **VESOC-akkoord Alle hens aan dek** en in het kader van de **Edusprong**.
- De aandacht voor levenslang leren in het **ESF en Erasmus+ programma**
- ....

Al deze initiatieven situeren zich eerder op **korte tot middellange termijn** maar het is wel duidelijk dat de visie en reflectie op de lange termijn ook in deze processen heeft doorgewerkt. Het transitiedenken raakt meer en meer ingebed in het lopend beleid en dit zowel binnen de domeinen Onderwijs en vorming als Werk en Sociale Economie. Beide departementen zien het intussen ook als een kerntaak om de langetermijn trends en kennis over legislaturen heen te verzamelen en zo het lopend beleid te ondersteunen en te voeden. Dit doet men o.a. via samenwerking met de OESO rond forecasting (vb. trends shaping education, 21st century children, ...) of eigen agenda's (bijv. de kennisagenda Werk en Sociale Economie, ...)

Op het vlak van de communicatie legden we ook een actieve link naar het Erasmus+ KA3-project '**Lang leven leren**', in het kader van de [National Coordinator for the Implementation of the European Agenda for Adult Learning](#). In dit project worden pioniers, doeners, denkers en dromers uitgenodigd om eigen kleine en grote voorbeelden te delen die een omslag kunnen maken in de manier waarop we leven, leren en werken. Op www.langlevenleren.be zijn al enkele inspirerende praktijkvoorbeelden, denkkaders, projecten en Europese initiatieven terug te vinden die volop inzetten op leven, leren en werken 'met goesting'.

Resultaten voorbije periode

Voor meer info en de outputs van deze transitie, zie: <https://www.transitiellw.be/>
In het kader van de transitie werden negen transitie-experimenten/proefprojecten **opgestart met steun van ESF** (2019-2022). .

De ESF-transitie-experimenten brengen (delen van) de visie in de praktijk en bieden zo concrete leeransen op basis van praktijkervaringen.

Een exemplarisch voorbeeld is het project 'maakleerplek' (<https://www.ucll.be/maakleerplek>): maakleerplek verbindt educatieve, bedrijfs- en creatieve actoren in een ruimte en een klimaat waar samenwerking, delen van expertise en experiment centraal staan. Het moet een plek worden waar buurtbewoners van alle leeftijden en met verschillende socio-economische achtergronden elkaar ontmoeten om te maken en te leren. Er wordt actief gebouwd aan partnerschappen met scholen, hogescholen en universiteiten, kunstenaars (makers) en met profit en non profit. Zo is er bv een samenwerking met Urban Woorden, waarbij een Medialab werd opgezet waar NEET jongeren samengebracht worden in een peer-to-peer learning over sociale media, video en film. Op die manier wil men ook meer kwetsbare burgers aantrekken en fysiek een plek geven. In dat opzicht is ook de ligging van maakleerplek in de Leuvense Vaartkom interessant, namelijk op de grens tussen enerzijds een wijk die voornamelijk

bestaat uit nieuwbouwprojecten en een wijk waar meer kwetsbare burgers wonen. Het project combineert mooi de brede doelstellingen achter LLL en geeft ook goed weer dat LLL niet iets is na het initiële onderwijs, maar start van in het begin van de onderwijsloopbaan.

De negen experimenten worden begeleid door een **transitieteam van experts**¹ die thuis zijn in transitie-denken. Het team zorgt dat de experimenten van elkaar en met elkaar kunnen leren. Daarnaast staat het team ook in voor de verbinding van de experimenten met andere innovatoren, experts, frisdenkens kantelaars en bruggenbouwers... en de bredere maatschappij. Het team maakt de synthese van wat de diverse experimenten leren en gebruikt dit om de transitievisie te laten evolueren.

Er is tevens een duidelijke link gelegd met het **'Partnerschap Levenslang Leren'**. Dit partnerschap is een concrete, beleidsmatige stapsteen naar de realisatie van de visie dat iedereen in 2050 leeft, leert én werkt mét zin. De transitie Levenslang Leren en de Dynamische Levensloopbaan biedt het partnerschap Levenslang Leren perspectieven/opties/concrete voorbeelden inzake leren in onderwijs, werk en het leven in het algemeen. Ze bieden inspiratie en kunnen nieuwe discussies op gang trekken over de wenselijkheid van bepaalde manieren van denken, doen en organiseren van leren en werken, en over wat er nodig is om die te ondersteunen, respectievelijk af te bouwen. Dit kan het beleidswerk van vandaag, en het partnerschap in het bijzonder, voeden. De werkzaamheden van het partnerschap kunnen de bredere transitie rond levenslang leren en de dynamische levensloopbaan versnellen en verrijken (via beleidshervormingen, aanpassingen aan het leersysteem, experimenten, customer journeys, etc)

Beide transitie managers en ook verschillende leden van het transitieteam zijn daarom actief (rechtstreeks of onrechtstreeks) binnen het partnerschap levenslang leren.

In hoeverre zijn de doelstelling volgens de startnota bereikt?

zeer goed (volledig bereikt)
 goed (bijna volledig bereikt)
 voldoende (min of meer bereikt)
 onvoldoende (onvoldoende bereikt)
 slecht (helemaal niet bereikt)

Wil(len) de bevoegde minister(s) het transitietraject verder zetten of is dit opgenomen in lopend beleid? (aanduiden)

JA: verderzetting transitieprioriteit
NEEN: opgenomen in lopend beleid

¹ Volgende organisaties maken deel uit van dit consortium:

-Tweeperenboom ondersteunt mensen, organisaties en netwerken die fundamentele verandering nastreven. Tweeperenboom is de trekker van het consortium en ondersteunt de negen experimenten als ze botsen op knelpunten en zorgen zo voor doorbraken. Door hun kennis over de thema's onderwijs en werk en door hun netwerk bouwen zij ook bruggen naar andere interessante initiatieven.

-DRIFT (Dutch Research Institute for Transitions, deel van de Erasmus Universiteit Rotterdam) is een toonaangevend onderzoeksinstituut binnen het veld van duurzaamheidstransities. DRIFT is verantwoordelijk voor het ophalen van leerlessen uit de projecten door middel van reflexieve monitoring (een methode voor leren en bijsturen in transitievraagstukken).

-AWB (Architecture Workroom Brussels) is een denk-en-doe-tank voor innovatie binnen de architectuur, stedenbouw en andere aan de ruimtelijke ontwikkeling verwante disciplines. In het transitieprogramma ondersteunen zij experimenten op vlak van het lokaal verankeren van de experimenten en op vlak van andere manieren van ruimtegebruik wat in een aantal projecten sterk aanwezig is.

Indien men de transitieprioriteit wil verderzetten, is er actualisering nodig?

Er blijft een noodzaak om vanuit de verkenning van de toekomst van leven, leren en werken perspectief en inspiratie te bieden voor het heden.

Transitiedenken en -handelen zal ook onmisbaar blijken in het vormgeven aan en inspireren van het post-corona leven, leren en werken. In die zin willen we het transitie-management binnen de domeinen Werk en Onderwijs en Vorming behouden en indien mogelijk zelfs versterken.

We zien hierin twee fases:

Fase 1: de afronding van het huidige transitieprogramma (+ lessons learned)

Fase 2: structureel verankeren van transitiecapaciteit in de departementen Onderwijs en vorming en Werk en Sociale Economie

Omschrijving van toekomstige aanpak

FASE 1: AFRONDING VAN HET HUIDIGE TRANSITIEPROGRAMMA (2021)

We blijven inzetten op een goede ondersteuning van de negen **transitie-experimenten** in het kader van [ESF](#) (2019-2022) en werken met ondersteuning van een transitieteam verder aan het in de praktijk brengen van de visie op leven, leren en werken. Het transitieteam maakt de synthese van wat de diverse experimenten leren en gebruikt dit om de transitievisie te laten evolueren.

Op basis daarvan is een oefening opgestart om de drie hefboomen meesterschap, verknoping en ruimte uit de visie verder uit te werken tot **een 'van-naar' referentiekader**, dat de overgang van oude naar nieuw denkwijzen over leven, leren en werken zal beschrijven. Hierin worden paradigmawissels omschreven op vier domeinen: kennis en leren, rol en identiteit, macht en autoriteit en ruimte.

Parallel blijven we inzetten op het zichtbaar maken en verbinden van denkwijzen en concrete initiatieven die in de lijn liggen van de transitievisie, o.a. via het **Erasmus+ KA3-project**, in het kader van de National Coordinator for the Implementation of the European Agenda for Adult Learning ([via de website levenlangeren.be](#)).

Tenslotte blijven we actief linken leggen naar en inspiratie bieden t.a.v. het **Partnerschap levenslang leren** dat een vernieuwende visie en actieplan uitwerkt rond levenslang leren, over de schotten van onderwijs en werkgelegenheid heen. Op dezelfde manier volgen we ook de **nieuwe ontwikkelingen in het onderwijs- en werkgelegenheidsbeleid** en de diverse **relance-acties en -programma's** op de voet. Waar mogelijk en gewenst, inspireren we deze vanuit de blik op de toekomst en de lopende projecten.

Op basis van al deze elementen willen we in 2022 een **tussentijdse evaluatie** maken van het transitieprogramma. We willen bekijken waar we staan en welke lessen we geleerd hebben (bijv. uit de projecten) en houden daarbij rekening met de veranderende omgeving (Corona, relance, ...)

FASE 2: VERANKEREN VAN TRANSITIECAPACITEIT IN DE DEPARTEMENTEN (2022-...)

Om de transitie beter te verankeren binnen het beleid rond levenslang leren willen we - rekening houdend met de evaluatie van het transitieprogramma (zie hoger)- een zekere transitiecapaciteit rond leven, leren en werken verankeren binnen de respectieve administraties.

Op die manier willen we vanuit de betrokken administraties – in lijn met de conceptnota-versterkt inzetten op

- **Lange termijn denken:** visieontwikkeling, toekomstverkenningen en langetermijnonderzoek (toekomstverkenningen, scenariodenken,...) rond aspecten van leven, leren en werken
- **Korte termijn handelen:** lanceren van vernieuwende pilootprojecten en innovaties met partners, versnellingen in het beleid, opschalen van praktijken, ...
- Dit alles vanuit een **helder grens-verleggend referentiekader voor de lange termijn** dat inhoudelijk wervend en theoretisch onderbouwd is.

De concretisering van Fase 2 hangt samen met de tussentijdse evaluatie (uitkomst van fase 1) en met keuzes die nog door elk van de domeinen/kabinetten dienen genomen te worden.

Link met Relanceplan

Zoals reeds aangegeven zijn de relanceplannen binnen Onderwijs en Werk sterk doordrongen van leer- en loopbaandenken. Binnen deze plannen wordt ook geëxperimenteerd met vernieuwende onderwijs- en arbeidsmarktconcepten.

Vanuit het transitieteam willen we erg alert blijven voor deze ontwikkelingen, er lessen uit trekken en ze plaatsen binnen de bredere systeemanalyse en het referentiekader rond leven, leren en werken in 2050. Mogelijks bieden de relanceplannen ervaringen en mogelijkheden om stappen vooruit te zetten op weg naar een nieuw model van leven, leren en werken. Omgekeerd kan het transitieprogramma de projecten en partnerschappen die in het kader van de relance nog uitgewerkt moeten worden, ook bijkomend inspireren.

3. Transitieprioriteit Samen Leven in 2050

Fiche: Transitieprioriteit Samen Leven in 2050
Trekkende Minister(s):
Minister-President Jambon (Minister-president van de Vlaamse Regering en Vlaamse minister van Buitenlandse Zaken, Cultuur, ICT en Facilitair Management)
Minister Beke (Vlaamse minister Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en armoedebestrijding)
Transitiemanager(s):
Transitiemanager WVG Carine Boonen (DWVG) Transitiemanager/ Vertegenwoordiger CJM Hans van der Linden (DCJM)
Stand van zaken
<p>De transitieprioriteit 'Samen leven in 2050' was in eerste instantie beperkt tot de transitie zorg en welzijn. De trekkende minister was Jo Vandeuren. De focus lag op het Beleidsdomein WVG (Welzijn, Volksgezondheid en Gezin). In een tweede fase werd er CJSM (Cultuur, Jeugd, Sport en Media) aan toegevoegd en kwamen er ook twee trekkende ministers bij: Sven Gatz en Philippe Muyters. Twee transitiemanagers werden aangeduid en er kwam een delivery unit met verbindingsambtenaren van de beleidsdomeinen WVG en CJSM. Vanaf dan werd ook de naam van de transitieprioriteit veranderd in 'Samen leven in 2050', wat beter overeenstemde met de verbrede aanpak met drie trekkende ministers en een beleidsdomein-overschrijdende delivery unit. Door deze verbreding heeft de transitie raakvlakken met alle andere transitieprioriteiten.</p> <p>Er werd een publieke reflectie- en inspiratie-dag georganiseerd met 150 deelnemers en 24 gesprekstafels. We zochten naar een gedragen inhoudelijke focus en kwamen in co-creatie tot de volgende zes pijlers voor het samenleven: sociale cohesie, vermaatschappelijking, reflecterende samenleving, duurzame samenleving, health in all policies en de toekomst van ons zorgmodel. Door de coronacrisis werden er in 2020 geen verdere acties ondernomen om de stakeholders samen te brengen.</p>
Resultaten voorbije periode
<p>Binnen het actieveld : Zorg en welzijn 4.0 werden volgende acties verder uitgewerkt:</p> <ul style="list-style-type: none">
- Hospital of the future: alle bouwstenen van het 'hospital of the future' werden in kaart gebracht, onder meer geënt op het toekomstverkenningmodel van het toenmalig Dep. Kanselarij en Bestuur. In samenwerking met Health House werd een verhaallijn uitgewerkt waarbij zorgprofessionals en beleidsmakers in VR en AR kunnen kennismaken met innovatieve technologieën in de zorg en welzijnssector.
- Een onderzoeksopdracht over het gewenste profiel en de gepaste opleiding van een multisector-clustermanager werd uitgewerkt i.s.m. Flanders Business School
- Een studieopdracht over de gegevensdeling zorgactoren-industrie: het gebruik van big data in de zorg en de juridische en ethische voorwaarden voor een veilige en accurate gegevensdeling tussen zorgsector, ondernemerswereld en kennisinstellingen werd uitgewerkt door Zorgnet-icuro. Gegevensdeling blijft immers de eerste bouwsteen die nodig is om geïntegreerde en gepersonaliseerde zorg aan te bieden

<p>en om de voordelen van de digitalisering maximaal te benutten. Dit project wordt verder uitgewerkt in samenwerking met VITO.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Een onderzoeksopdracht over de ethische aspecten van zorginnovatie en wat de internationale literatuur ons kan bijbrengen over de beoordeling hiervan werd uitgewerkt door het Centrum voor Biomedische Ethiek en Recht van de KU Leuven. Op 1 februari 2021 startte een vervolgonderzoek met als doel concrete handvaten aan te reiken om ethische aspecten van zorginnovatie te beoordelen. Zonder innovatie verschaalt immers de zorg. Des te belangrijker wordt de vraag of alles wat technisch mogelijk is, ook wenselijk is.
<p>In hoeverre zijn de doelstelling volgens de startnota bereikt?</p>
<p>0 zeer goed (volledig bereikt) x goed (bijna volledig bereikt) 0 voldoende (min of meer bereikt) 0 onvoldoende (onvoldoende bereikt) 0 slecht (helemaal niet bereikt)</p>
<p>Wil(len) de bevoegde minister(s) het transitietraject verder zetten of is dit opgenomen in lopend beleid? (aanduiden)</p>
<p>JA : verderzetting transitieprioriteit JA : ook opgenomen in lopend beleid</p>
<p>Indien men de transitieprioriteit wil verderzetten, is er actualisering nodig?</p>
<p>Er werd gekozen om de transitieprioriteit op te delen in twee actievelden: enerzijds zorg en welzijn en anderzijds cultuur. Dit betekent dat de gemeenschappelijke beleidsdomein-overschrijdende delivery unit uit de vorige legislatuur herschikt zal worden. Via het transitieplatform zal er met alle transitieprioriteiten worden samengewerkt. Er dient ook over gewaakt te worden dat het beleidsveld sport niet vergeten wordt.</p>
<p>Omschrijving van toekomstige aanpak (kort)</p>
<p>De transitie samen leven in 2050 zal bestaan uit twee actievelden: enerzijds zorg en welzijn 4.0 en anderzijds een actieveld ihkv cultuur : digitale transformatie van de cultuursector</p> <p>Binnen het actieveld Zorg en welzijn 4.0 werden enkele projecten afgerond of zijn nog lopende die in de vorige legislatuur werden opgestart. De evaluatie en resultaten van deze projecten en studies bepaalt de toekomstige aanpak van zorg en welzijn 4.0. De acties werken rond volgende aspecten:</p> <p>'Hospital of the future':</p> <p>Alle bouwstenen van het 'Hospital of the future' werden in kaart gebracht onder meer geënt op het toekomstverkenningmodel van het toenmalig Dep. Kanselarij en Bestuur. In samenwerking met Health House werd een verhaallijn uitgewerkt waarbij zorgprofessionals, ondernemers en beleidsmakers via onder meer VR en AR kunnen kennismaken met innovatieve technologieën van de zorg- en welzijnssector. I.k.v. de pandemie werd er ook een verhaallijn uitgewerkt rond 'Planet Virus'. Deze verhaallijnen evolueren constant i.f.v. innovatie en nieuwe inzichten en blijven dus 'work in progress'. Kennisdisseminatie op een wetenschappelijk onderbouwde manier is hierbij een belangrijke doelstelling.</p>

Gebruik van (Big) Data en Artificiële Intelligentie in de zorg- en welzijnssector:

Het gebruik van **big data in zorg en welzijn** en de voorwaarden voor een veilige en accurate gegevensdeling tussen zorgsector, ondernemerswereld en kennisinstellingen blijft de eerste bouwsteen die nodig is om geïntegreerde en gepersonaliseerde zorg te kunnen aanbieden en om de voordelen van de digitalisering maximaal te benutten. De coronacrisis heeft deze noodzakelijke voorwaarde meer dan ooit op scherp gesteld. Concreet bouwen we verder op de resultaten van de studie die Zorgnet-Icuro heeft aangeleverd omtrent de ethische en juridische aspecten van veilige en accurate gegevensverzameling en -deling tussen de actoren in zorg en welzijn onderling maar evenzeer tussen de zorg- en welzijnssector, de ondernemers en de onderzoekswereld. Hiervoor werken we verder samen met VITO en zoeken we aansluiting met de European Health Data Space. Meer recent is daar ook de opdracht bijgekomen om aansluiting te vinden met het Vlaams datanutsbedrijf dat de Vlaamse regering i.k.v. haar relanceplan 'Vlaamse Veerkracht' wil opzetten. Zorg en gezondheid zullen in de toekomst immers niet meer op zichzelf staan. Diagnose, therapie en behandeling zullen meer gepersonaliseerd worden waarbij ook omgevingsfactoren (en dus data hierover) een geïntegreerde aanpak beïnvloeden. Het delen van die data op een transparante manier zal de persoon met een zorgnood beter in staat stellen om de mede-regie over zijn preventie en behandeling op te nemen ingebed in een cultuur van health in all policies

Ethische aspecten van zorginnovatie:

We bouwen verder op de internationale literatuurstudie die het Centrum voor Biomedische Ethiek en Recht van de KU Leuven voor ons heeft uitgewerkt aangaande de **ethische aspecten van zorginnovatie** en wat de internationale literatuur ons kan bijbrengen over de beoordeling hiervan. Op 1 februari 2021 startte een vervolgonderzoek met als doel concrete handvaten aan te reiken om ethische aspecten van zorginnovatie te beoordelen. Zonder innovatie verschaalt immers de zorg. Des te belangrijker wordt de vraag of alles wat technisch mogelijk is, ook wenselijk is. Deze vraag zal in de toekomst nog sterk aan belang winnen.

Salutogenic Design:

We werken verder rond Salutogenic Design in opvolging van de deelname aan het congres in april 2021. Salutogenic Design is een toekomstgerichte vorm van architectuur die de infrastructuur zodanig ontwerpt en integreert in de omgeving dat het design op zich gezondheidsbevorderend werkt. Doel is de persoon te ontzorgen en zorg 'onzichtbaar' te maken door de vanzelfsprekendheid van het design. De coronacrisis heeft de nood hieraan meer dan ooit tevoren concreet gemaakt. De projecten van WVG rond buurtgerichte zorg, waarbij de zorg geïntegreerd kan worden in het maatschappelijk weefsel van de buurt, kunnen hier een maatschappelijke component aan toevoegen.

Binnen het actieveld Digitale transformatie van de cultuursector (Actieveld DCJM)

De Coronacrisis versnelde onze leercurve om binnen een professionele context om te gaan met digitale tools. Vele klassiek fysieke processen, zoals informeel leren, bleken niet zomaar in een handomdraai vertaald te kunnen worden binnen die virtuele werkrealiteit. Virtuele meetings bouwden in eerste instantie verder op klassieke manieren om kennis door te geven terwijl er grote winst te maken is in het herdenken van het digitale product op zich. Op aangeven van het departement CJM werd in de context van de opleiding 'digitale leiders' geëxperimenteerd met een virtueel leerplatform dat informeel leren, community building en peer-reviews centraal stelde. Deze piloot geeft een richting aan die verder verkend moet worden.

Het departement CJM werkt met Digitaal Vlaanderen een strategisch kader uit voor de digitale transformatie van de cultuursector. Een belangrijke pijler binnen dit kader is het ontzorgen en de ondersteuning van de operationele dienstverlening van de cultuur sector, zowel op technisch vlak (data-infrastructuur en content) als op vlak van opleidingen, handleidingen en tools (digitale competenties en adoptie). CJM wil binnen dit strategisch kader van levenslang leren, de tools voor het informele (digitale) leerproces herdenken. Dit zal de digitale maturiteit van de sector stimuleren en bevordert de kennisdeling tussen de organisaties onderling. Hierdoor wordt het mogelijk gemaakt dat ook kleinere spelers mee stappen in het transformatieverhaal. Het departement CJM ziet deze ontwikkeling als cruciaal onderdeel van de strategie ifv het verhogen van de **digitale maturiteit van de cultuursector**.

Link met Relanceplan

Cultuur: dit wordt opgenomen als onderdeel van 'doelgericht digitaal transformeren'.

4. Transitieprioriteit Industrie 4.0.

Fiche: Transitieprioriteit Industrie 4.0.
Trekkende Minister(s):
Minister Crevits (Viceminister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw)
Minister-President Jambon (Minister-president van de Vlaamse Regering en Vlaamse minister van Buitenlandse Zaken, Cultuur, ICT en Facilitair Management)
Transitiemanager:
Transitiemanager Leo Van de Loock (VLAIO)
Stand van zaken
<p>In Visie 2050 en de startnota werd industrie 4.0 in eerste instantie gezien als produceren met een ver doorgedreven digitalisering, waarbij de aanpak vooral gericht was op de <u>technologische invalshoek</u>. Dit sloot ook aan bij de internationale en Europese visie op digitalisering van de industrie. We evolueren met hen de laatste jaren echter verder naar een <u>ruimere visie</u>, waar de aandacht enerzijds verschuift naar de <i>integratie van andere evoluties</i> (bijv. op het vlak van duurzaamheid) en naar het bekijken van het <i>werken in een industrie 4.0 omgeving</i> en naar de impact van <i>digitalisering op het businessmodel</i>. Verder werd ingezet op een brede doelgroep van 'maak'-bedrijven, met naast de industrie bijvoorbeeld ook bouwactiviteit en logistiek. Het begrip maakbedrijf moet hierbij dus niet in enge zin geïnterpreteerd worden, maar betreft in principe elke activiteit die leidt tot een fysisch product.</p> <p>Voor de interactie met het werkveld werd een kerngroep opgezet, waar de organisaties die in Vlaanderen mee bepalend zijn voor de digitale transitie vertegenwoordigd zijn. Dit betrof bedrijven, onderzoeksinstituten en overheid. Eerste betrachting was de interacties in het veld te stimuleren en waar mogelijk te stroomlijnen. Verder ontstond hierdoor een inkoppeling van de visies van deze organisaties.</p> <p>Daarnaast werd er een transitie-arena opgezet met spelers uit de maatschappelijke vijfhoek, frissenkers en vernieuwers, om te werken aan een aanpak voor de langere termijn. De transitiearena kwam een vijftal maal samen. Dit mondde uit in hun visie op de maakactiviteit in Vlaanderen op lange termijn en voorstellen voor trajecten.</p>
Resultaten voorbije periode
<p>De digitalisering en de overgang naar industrie 4.0 gebeuren nú zodat van bij de start de urgentie groot was om de digitale transformatie concreet te ondersteunen met de gangbare middelen van VLAIO. De focus lag dan ook op een eerder korte tot middellange termijn gericht actieprogramma. De vijf actielijnen waren: platformwerking, versterken van de kennisbasis, versnellen van de concrete toepassing door bedrijven, bijdragen aan goede omgevingsvoorwaarden met de nadruk op skills en het versterken van de internationale werking.</p>

Digitalisering is een belangrijk onderwerp in de horizontale werking van VLAIO, zowel in de individuele bedrijfsprojecten als in de meer collectieve acties en de clusterprojecten. Binnen deze horizontale werking ontstonden belangrijke uitbreidingen, zoals de opname van digitalisering en industrie 4.0 in het contract ondernemerschap.

Naast deze horizontale werking, werd specifiek ingezet op communicatie en op de nog lopende 17 proeftuinen industrie 4.0, die ondernemingen moeten stimuleren om de transformaties door te maken (<https://www.industrie40vlaanderen.be/proeftuinen>). Deze proeftuinen zijn zeer verschillend van doelstelling en aanpak. Mettertijd is binnen deze proeftuinen een positieve dynamiek opgebouwd. De leerervaringen worden gecapteerd.

Verder werden de relaties met de onderzoeksgerichte partners, in het bijzonder imec, Flanders Make en Sirris, verder uitgebouwd rond industrie 4.0, mede gevolg gevend aan de stijgende investeringen van de Vlaamse overheid in deze.

De internationale contacten betroffen hoofdzakelijk de deelname aan diverse Europese programma's en overleggen en de terugkoppeling naar Vlaamse actoren.

Verder is er sinds 2019 een sterke integratie met de omvangrijke beleidsplannen artificiële intelligentie en cybersecurity, die cruciale bouwstenen zijn van digitalisering en van industrie 4.0, en zelf een eigen langere termijn aanpak inhouden.

De **transitie-arena** voor de maakactiviteiten was een belangrijk leermoment binnen de transitie waaruit interessante pistes zijn voortgevloeid m.b.t. de maakactiviteiten. Een centrale conclusie daarbij is de samenloop tussen verschillende transitiepaden naar een duurzame maakactiviteit, in het bijzonder rond digitalisering, circulariteit en werken. De bedoeling is dit verder uit te werken, in samenwerking met de transitie circulaire economie en leren en werken in 2050.

Het werken rond de transitie industrie 4.0 **ondersteunde het transitiedenken in VLAIO**. Sinds begin 2020 is er een specifiek team rond Missies & Transities waarin de ondersteuning van digitalisering, circulaire economie en andere transities werden samengebracht. Het instrumentarium om innovatie en ondernemen te ondersteunen is een sterke hefboom voor alle transities.

In hoeverre zijn de doelstelling volgens de startnota bereikt?

- zeer goed (volledig bereikt)
- goed (bijna volledig bereikt)
- voldoende (min of meer bereikt)
- onvoldoende (onvoldoende bereikt)
- slecht (helemaal niet bereikt)

Wil(len) de bevoegde minister(s) het transitietraject verder zetten of is dit opgenomen in lopend beleid? (aanduiden)

JA/ NEEN : verderzetting transitieprioriteit
JA / NEEN : opgenomen in lopend beleid

Verderzetten wordt hier verstaan als specifieke aandacht geven voor deze thematiek maar tegelijk is er een belangrijke integratie van de acties met het lopend beleid.

Indien men de transitieprioriteit wil verderzetten, is er actualisering nodig?

De industrie blijft een belangrijke motor van de economie, in Europa en in Vlaanderen. In maart 2020 publiceerde de Europese Commissie 'Een nieuwe industriestrategie voor Europa'. In oktober 2020 bevestigde de Europese Raad dat de EU een ambitieus Europees industriebeleid moet voeren om haar industrie duurzamer, groener, wereldwijd concurrerender en veerkrachtiger te maken. Het plan 'Vlaamse veerkracht' stelt het verhogen van competitiviteit en productiviteit centraal en benoemt digitalisering als een belangrijke hefboom.

Digitalisering van de industrie blijft immers een sterke driver voor technologische ontwikkelingen, nieuwe product- en processen, businessmodellen en werkvormen met productiviteitsgroei als centrale uitdaging. Het is een belangrijke voorwaarde voor het versterken van de competitiviteit en duurzaamheid van de Vlaamse ondernemingen.

Het is dan ook aangewezen de transitie verder te ondersteunen, met enkele belangrijke bijstellingen:

- De focus blijft liggen op de industrie en de maakactiviteiten in het algemeen, maar activiteiten zoals logistiek, bouwactiviteiten en de spill-over naar geïntegreerde diensten en productie (nieuwe businessmodellen) moeten goed meegenomen worden. Samenwerken in de waardeketens wordt doorslaggevend.
- Data staan centraal in die digitalisering, door het slim gebruik van data binnen het bedrijf én door toenemende datadeling tussen bedrijven. Hierbij worden de eigen activiteiten versterkt en wordt bijdragen aan een Vlaamse data-economie (duale aanpak). De transitie moet verder samenlopen met de evoluties zoals de beleidsplannen AI en Cybersecurity en de ontwikkeling van de connectiviteit (ondermeer via 5G) die ervoor zorgen dat bedrijven de nieuwste spits technologieën kunnen inzetten, nieuwe robotica toepassingen kunnen lanceren enz.
- Naast digitalisering is het verhogen van de duurzaamheid een tweede belangrijke pijler voor het industriebeleid. Ook hier geldt dit zowel op Europees niveau (Green Deal, industriestrategie) als in Vlaanderen. Zie bijvoorbeeld de aanzienlijke investeringen in de waterstofeconomie en het CO₂-arm maken van onze industrie. De transformaties van de bedrijven moeten tegelijkertijd duurzaam en digitaal zijn, waarbij digitalisering dikwijls een belangrijke hefboom is om duurzaamheid te bereiken. Binnen de werking van VLAIO is de koppeling tussen industrie 4.0, circulaire maakindustrie en duurzame energie en energie-efficiëntie geborgd.
- Zonder de aandacht voor de lange termijn te verliezen, zal de meeste energie gaan naar het stimuleren van de vele acties op de middellange termijn (horizon 2025) die op zich een belangrijke opstap betekenen in de transformatie op langere termijn.

Omschrijving van toekomstige aanpak

De digitalisering is in volle gang. Eigenlijk is industrie 4.0 sec een concept met een horizon eerder 2025-2030 dan 2050. Men spreekt al van industrie 5.0, met de sterke integratie van artificiële intelligentie die het voorwerp uitmaakt van een afzonderlijke beleidsagenda. Wat nu gebeurt, is een cruciale stap naar de lange termijn, zoals ook onderstreept wordt in de relance nota's (duurzame en digitale transitie). Ondertussen ziet men verschillende evoluties in de context van industrie 4.0 (bijv. het belang van eigen aanvoerketens en van veerkrachtige bedrijven, de relatie met de groene transitie).

Gezien de sterke verknoping, blijven we ons hierbij richten op de brede groep van alle bedrijven die iets 'maken', dus zowel de industrie als de bouwactiviteiten en ondersteunende activiteiten zoals de logistiek. In de context van de verschuiving naar product/dienst

combinaties, moet de relevante digitalisering van dienstverlening eveneens meegenomen worden.

We willen het volledig instrumentarium voor innovatie en ondernemen van VLAIO, de leden van het netwerk en het breder overheidsinstrumentarium (bijv. Flanders Make) verder inzetten om bedrijven te stimuleren en te ondersteunen in hun noodzakelijke transformatie. Bedoeling is dat ze door het geïntegreerd gebruik van digitale oplossingen, nieuwe technologie en stevige metierkennis, een substantieel hoger niveau bereiken en competitiever, duurzamer en weerbaarder zijn. De meerwaarde van de transitiecoördinatie zit in een afstemming met de stakeholders en met de ruimere trajecten rond digitalisering (o.a. artificiële intelligentie en cybersecurity) van de Vlaamse overheid om een maximale impact te bereken.

Verder stemmen we de aanpak ook af met de Europese programma's aanpak in de Green Deal en de Industriestrategie.

Daarnaast leggen we een belangrijke focus op twee actievelden, die direct aansluiten op de **lange termijn** bewegingen zoals naar voor gebracht in de transitie-arena industrie 4.0:

- Actieveld maakindustrie: de integratie van duurzame economie met onder meer de samenwerking tussen de transitie 'industrie 4.0' en de transitie 'circulaire economie' voor de werkagenda circulaire maakindustrie;
- Actieveld werkbaar werk: de interactie tussen industrie 4.0 en werk, met bijzondere aandacht voor de mogelijkheden om industrie 4.0-concepten in te zetten voor het verhogen van de werkzaamheidsgraad, met het oog op integratie van niet-actieven in het arbeidsleven en meer werkbaar werk.

Verder gebeurt de aansluiting met de klimaat- en energietransitie via de bijdragen van VLAIO aan het Vlaamse Energie en Klimaatplan en de eigen governance van dit transversaal project.

De concrete invulling van deze aanpak is lopende.

In de voorbije periode is gewerkt met een personeelsinzet van 1 à 1,5 VTE gespreid over **meerdere mensen**, voor het volledige actieprogramma. Het is de verwachting dat de omvang in de toekomst hetzelfde zal zijn. Sinds begin 2020 worden binnen VLAIO de activiteiten rond de transities industrie 4.0, circulaire economie en klimaat/energie binnen één team gebundeld, wat toelaat dit sterk op elkaar af te stemmen.

Link met Relanceplan

Wat de **relancemiddelen** betreft, zijn we vanuit de transitie betrokken bij de aanwending van de middelen voor circulaire economie (fiche 25, in het bijzonder voor circulaire maakindustrie) en bij nog verder te definiëren projecten uit fiche 5 (versterking van R&D).

5. Transitieprioriteit Mobiliteit

Fiche: Transitieprioriteit Mobiliteit
Trekkende Minister(s):
Minister Peeters (Vlaamse minister van Mobiliteit en Openbare Werken)
Transitiemanager:
Marleen Govaerts
Stand van zaken
<p>In de Visie 2050 wordt de transitie Mobiliteit als volgt omschreven: <i>Hoe kunnen we de technologische vernieuwingen en business modellen binnen de mobiliteit en logistiek zo snel mogelijk doorgang laten vinden om de bereikbaarheid binnen Vlaanderen te verhogen en de ecologische impact van mobiliteit te doen dalen?</i></p> <p>In een conceptnota uit 2017 (VR 2017 0707 DOC.0707/1TER) werd de transitievisie aangezet als volgt:</p> <ul style="list-style-type: none">
- strategische visievorming op lange termijn gericht op een duurzaam, veilig, intelligent en multimodaal mobiliteits- en logistiek systeem;
- pilootrealisaties waarin technologie, digitalisering, automatisering en connectiviteit een belangrijke rol spelen zoals:<ul style="list-style-type: none">
▪ geconnecteerde mobiliteit en (deels) autonome vervoermiddelen
▪ gedeelde mobiliteit en gepersonaliseerde mobiliteitsdiensten
▪ groene mobiliteit en zero-emissie en koolstofarme vervoermiddelen
- een governance-structuur voor de samenwerking met stakeholders
Resultaten voorbije periode
<ul style="list-style-type: none">
- Een ontwerp 'Vlaamse Mobiliteitsvisie 2040' (art. 10/1 tot 10/3 Decreet Basisbereikbaarheid) werd principieel goedgekeurd door de Vlaamse Regering. Ze is het resultaat van een omstandige denkoefening met prominente stakeholders uit de wetenschappelijke en bedrijfswereld, overleg met het middenveld en een uitgebreide publieke bevraging. De transitie naar een 'duurzaam, veilig, intelligent en multimodaal mobiliteitssysteem dat de economie en de maatschappij ondersteunt' staat centraal. De visie vormt een inspirerend beleidskader voor de vervoerregio's en lokale besturen bij de opmaak van de regionale en lokale mobiliteitsplannen;
- De conceptnota beschrijft verder de opzet van een governance-structuur om de samenwerking met diverse stakeholders op een gestructureerde manier vorm te geven (cfr. <i>Governance</i>-luik van de Visie 2050). De uitwerking van deze <i>governance</i>-structuur voor deze transitie unit bleef uit. Wel werd een werking met de verschillende actoren uit de 'quadrupel helix' opgestart om tot verschillende

<p>toekomstscenario's en een toekomstvisie te komen en werkten stakeholders samen binnen verschillende pilootprojecten;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pilootprojecten werden opgestart rond geconnecteerde mobiliteit en autonome vervoermiddelen, gedeelde mobiliteit en gepersonaliseerde mobiliteitsdiensten en rond groene mobiliteit, zero-emissie en koolstofarme vervoermiddelen. In deze projecten wordt op het terrein uitgetest hoe infrastructuur, (collectieve) vervoersystemen en voer- en vaartuigen slimmer en innovatiever worden en/of het transportsysteem slimmer wordt gebruiken.
<p>In hoeverre zijn de doelstelling volgens de startnota bereikt?</p>
<p> ☐ zeer goed (volledig bereikt) ☐ goed (bijna volledig bereikt) ☐ voldoende (min of meer bereikt) ☒ onvoldoende (onvoldoende bereikt) ☐ slecht (helemaal niet bereikt) </p>
<p>Wil(len) de bevoegde minister(s) het transitietraject verder zetten of is dit opgenomen in lopend beleid? (aanduiden)</p>
<p>JA: verderzetting transitieprioriteit</p>
<p>Indien men de transitieprioriteit wil verderzetten, is er actualisering nodig?</p>
<p>De 'Vlaamse Mobiliteitsvisie 2040' (art. 10/1 tot 10/3 Decreet Basisbereikbaarheid) werd op 9 juli 2021 goedgekeurd door de Vlaamse Regering. De transitie naar een 'duurzaam, veilig, intelligent en multimodaal mobiliteitssysteem dat de economie en de maatschappij ondersteunt' staat centraal. De visie vormt een inspirerend beleidskader voor de vervoerregio's en lokale besturen bij de opmaak van de regionale en lokale mobiliteitsplannen;</p> <p>Ze is het resultaat van een omstandige denkoefening met prominente stakeholders uit de wetenschappelijke en bedrijfswereld, overleg met het middenveld en een uitgebreide publieke bevraging. De verschillende betrokken actoren werkten samen op basis van het 'quadruple helix' model en ontwikkelden vanuit uiteenlopende toekomstscenario's een gedragen toekomstvisie uit, samen met een aantal pilootprojecten.</p> <p>De Vlaamse Mobiliteitsvisie 2040 vormt het kader voor het toekomstig Mobiliteitsbeleid. Het steunt op vier ambities die voor 2040 gerealiseerd worden: geen zware verkeersslachtoffers, geen CO₂-uitstoot, geen tijdverlies meer in het verkeer en een halvering van de consumptie van niet-hernieuwbare materialen. Om deze ambities waar te maken worden een aantal beleidsprioriteiten vooropgesteld: verkeersveiligheid, knooppunten en netwerken, datastrategie en digitalisering, gezond functionerende aanbodzijde en een duurzaam en efficiënt gebruik van het mobiliteitssysteem.</p>

Omschrijving van toekomstige aanpak (kort)

De implementatie en realisatie van de Vlaamse Mobiliteitsvisie 2040 gebeurt op het terrein via regionale en lokale mobiliteitsplannen, waarbij onder meer de vervoerregio's een belangrijke rol spelen, en via verschillende deelplannen op Vlaams niveau, zoals het Verkeersveiligheidsplan.

Verder inzetten op proeftuinen: twee MIA-Proeftuinen ('Mobiliteit Innovatief Aanpakken') werden opgestart in Limburg en West-Vlaanderen om een meer onderzoeksgerichte en experimentele aanpak inzake verkeersveiligheid en de aanleg van fietsinfrastructuur mogelijk te maken.

Verder inzetten op coproductie en samenwerking met de verschillende stakeholders en andere beleidsdomeinen

De samenwerking en dialoog met de verschillende stakeholders om tot toekomstscenario's en een Vlaamse mobiliteitsvisie 2040 te komen worden verder gezet zowel bij het doorvertalen van de Vlaamse mobiliteitsvisie 2040 als bij het opzetten van mogelijke proefprojecten. Het doel van de samenwerking is ook om inzichten en ervaringen te delen en voldoende snelheid en wendbaarheid te creëren binnen de transitie. Dit punt wordt nog verder uitgeklaard en op punt gezet met de Vlaamse Minister van Mobiliteit

Link met Relanceplan

De lange-termijn-doelstellingen van de Mobiliteitsvisie en de MIA-Proeftuinen sluiten aan bij het *Relance-beleid* van de Vlaamse regering. Het gaat om:

- (1) duurzaamheid in functie van de realisatie van de klimaatdoelstellingen
- (2) verkeersveiligheid voor de realisatie van de Europese 'Vision zero' in 2050
- (3) fietsinfrastructuur, aansluitend bij de twee hoger genoemde doelstellingen
- (4) hervormingen gericht op bestuurlijke, juridische en administratieve vereenvoudiging binnen het beleidsdomein
- (5) ondersteuning van de lokale economie

Met het oog op **juridische vereenvoudiging** keurde de Vlaamse regering op 28 mei 2021 een Vlaams-brede regelluwe experimenteerzone, het zogenoemde 'MIA-BVR'², goed);

- In twee MIA-proeftuinen in Limburg en West-Vlaanderen wordt geëxperimenteerd met **administratieve vereenvoudiging** van procesmethodologie en dienstorders;
- Voor de MIA-proeftuinen wordt een laagdrempelige raamovereenkomst gebruikt die ook **lokale aannemers en wegenbouwers** professionaliseert om kleine infrastructuurwerken te ontwerpen en uit te voeren. Zij krijgen opleiding en begeleiding binnen de proeftuin via de Confederatie Bouw, die nadien voor alle Vlaamse aannemers en wegenbouwers wordt aangeboden;

² Besluit van de Vlaamse Regering tot erkenning van MIA-infrastructuurwerken als specifieke situatie inzake experimentregelgeving en regelluwe zone voor het wegwerken van verkeersonveilige situaties en de verbetering van fietsinfrastructuur

- Via de uitrol van Basisbereikbaarheid en de Mobiliteitscentrale in het bijzonder wordt een bijdrage geleverd aan de **digitale transformatie** van Vlaanderen, op een vlotte, veilige en privacy-bestendige manier;
- Via de vergroening van het wagenpark van OV De Lijn wordt gewerkt aan de transitie naar meer **duurzaamheid**: naar het koolstofarmere maken van economie en samenleving;

6. Transitieprioriteit Energie en Klimaat

Fiche: Transitieprioriteit Energie en Klimaat
Trekkende Minister(s):
Minister Demir (Vlaamse minister van Justitie en Handhaving, Omgeving, Energie en Toerisme)
Transitiemanager:
Bob Nieuwejaers
Stand van zaken
<p>Er zijn via verschillende beslissingen van de Vlaamse Regering duidelijke energie- en klimaatambities 2050 vastgelegd die bijdragen aan de langetermijndoelen die door Europa werden bepaald.</p> <p>De energie- en klimaattransitie heeft impact op alle geledingen van de samenleving en raakt aan quasi alle beleidsdomeinen. De Vlaamse Regering heeft daarom op 3 april 2020 het Vlaams Energie- en Klimaatplan 2021-2030 (VEKP) en de Vlaamse Klimaatstrategie 2050 als transversale beleidsplannen met transversale doelstellingen vastgesteld en bij elke VEKP-maatregel aangegeven welke vakminister hier verantwoordelijkheid voor neemt. Daarnaast zijn alle vakministers verantwoordelijk voor het klimaatcompatibel maken van het reguliere beleid binnen zijn/haar bevoegdheden (klimaatproofing). De minister van Justitie en Handhaving, Omgeving, Energie en Toerisme zorgt, samen met het Vlaams Energie- en Klimaatagentschap (VEKA), voor de coördinatie van het Vlaams energie- en klimaatbeleid over de beleidsdomeinen heen.</p> <p>De uitdaging is enorm. Uit het derde voortgangsrapport bij het Vlaams Mitigatieplan 2013-2020 zoals medegedeeld aan de Vlaamse Regering op 9 oktober 2020 blijkt dat de niet-ETS uitstoot van broeikasgassen in Vlaanderen tussen 2005 en 2018 slechts daalde met 3% of gemiddeld met 0,2% per jaar. Het VEKP 2021-2030 beoogt een veel verdere reductie, namelijk 35% in 2030 ten opzichte van 2005. Voor het bereiken van de Vlaamse hernieuwbare energie doelstelling voor het jaar 2020 werd reeds een hoeveelheid van 1.800 GWh hernieuwbare energie in het buitenland aangekocht.</p> <p>Het VEKP en de voortgangsrapporten maken de onmisbare interactie tussen de speerpunten van de energie- en klimaattransitie helder: onder meer een belangrijke reductie van de broeikasgasuitstoot en verhoging van de productie van hernieuwbare energie zullen nodig zijn voor de verdere transitie naar een duurzaam, betrouwbaar en betaalbaar energiesysteem.</p>
Resultaten voorbije periode
<p>Via de startnota zijn engagementen aangegaan en het traject 'Energietransitie' is erin geslaagd om de genomen engagementen op een goede manier af te ronden.</p> <p>De belangrijkste engagementen waren van procesmatige aard. De opgezette processen rond beleidsplanning zijn uitgemond in een Vlaamse Klimaatstrategie 2050 en in een geïntegreerd Vlaams Energie- en Klimaatplan 2021-2030. De relatie met andere werven zoals het Renovatiepact, het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen en de andere transitieprioriteiten</p>

werden daarin meegenomen. Deze aanpak laat toe om het traject 'Energietransitie' in de toekomst op een geïntegreerde manier (energie-klimaat) verder te zetten en er geïntegreerd over te rapporteren in het kader van de energie- en klimaatdoelstellingen.

De meeste in het startdocument voorziene doorbraakindicatoren situeren zich in 2025 en later en kunnen nog niet worden geëvalueerd. De enige voor 2020 voorziene doorbraak was om voor het openbaar vervoer enkel nog bussen met alternatieve aandrijving (hybride, elektrisch, waterstof, ...) aan te kopen. Dit voornemen werd alvast opgenomen in het Vlaamse regeerakkoord 2019-2024 en wordt ook nageleefd. In 2020 werd een eerste aanbesteding gestart voor de aankoop van 200 elektrische bussen.

Intussen blijft het structureel high-level stakeholderoverleg ook verder lopen:

- Stroomgroepen EE, HE, Flexibiliteit en Data.
- Structureel overleg over beleidskaders EPB en EPC.
- Renovatiepact 2.0.
- Commissie EBO.
- Industrieforum.

De o.a. op dergelijk intensief stakeholderoverleg voortbouwende **Vlaamse langetermijnrenovatiestrategie**, is intussen ook aangeduid als een Europees best-practice voorbeeld.

In hoeverre zijn de doelstelling volgens de startnota bereikt?

0 zeer goed (volledig bereikt)

x goed (bijna volledig bereikt)

0 voldoende (min of meer bereikt)

0 onvoldoende (onvoldoende bereikt)

0 slecht (helemaal niet bereikt)

Wil(len) de bevoegde minister(s) het transitietraject verder zetten of is dit opgenomen in lopend beleid? (aanduiden)

JA/ NEEN : verderzetting transitieprioriteit

JA / NEEN :: opgenomen in lopend beleid

Indien men de transitieprioriteit wil verderzetten, is er actualisering nodig?

De transitieprioriteit zal worden verder gezet onder de vorm van een geïntegreerd energie- en klimaatbeleid en worden geconcretiseerd in de uitvoering van het Vlaams energie- en Klimaatplan 2021-2030 en de Vlaamse Klimaatstrategie 2050.

Omschrijving van toekomstige aanpak (kort)

Het Vlaams Energieagentschap, vanaf 1 januari 2021 omgevormd tot Vlaams Energie- en Klimaatagentschap, zal samen met de minister van Justitie en Handhaving, Omgeving, Energie en Toerisme de coördinatie van het **Vlaams Energie- en Klimaatplan (VEKP)** opnemen. Het VEKP zal een essentiële rol vervullen in de energie- en klimaattransitie. Aan het VEKP is een lijst gekoppeld met 360 maatregelen waarvoor telkens een trekkende entiteit werd aangeduid.

Momenteel wordt er een duidelijk **afsprakenkader** uitgewerkt met de trekkende entiteiten binnen de Vlaamse overheid om de acties van het VEKP op een kwaliteitsvolle manier tot uitvoering te brengen. Dit afsprakenkader moet heldere procedures en een timing voor de opeenvolgende stappen van de energie- en klimaatbeleidscyclus bevatten, evenals de rol van

alle ministers, departementen en entiteiten hierin. Het afsprakenkader brengt ook in kaart hoe stakeholders, experts, lokale overheden, innovators en voorlopers betrokken zullen worden.

Daarnaast werkt de energie- en klimaattransitie nauw samen met volgende transitiegebieden:

- Circulaire economie (o.a. actief circulaire bouwen, voeding).
- Industrie 4.0.
- Mobiliteit (o.a. actief elektrisch rijden).
- Levenslang leren.
- Slim wonen en leven.

De energie- en klimaattransitie heeft met het Klimaatfonds en het Energiefonds ook een financiële component om de noodzakelijke investeringen voor de klimaat- en energietransitie te ondersteunen, zowel bij de publieke als de private sector. Dit omvat onder andere het uitwerken van een strategie om Europese middelen aan te snijden. Het VEKA zal in de loop van de komende jaren haar werking hierrond uitbouwen, met als doel partners (privaat en publiek) in contact te brengen met interessante opportuniteiten voor Europese financiering.

Link met Relanceplan

Ook het Vlaamse herstelbeleid biedt heel wat mogelijkheden om bij te dragen aan de realisatie van de klimaat- en energietransitie én tegelijkertijd ook de werkgelegenheid en economie te ondersteunen. Investeringen in de energie- en klimaattransitie ondersteunen de economische relance. Binnen de 4,3 miljard euro die de VR eenmalig extra heeft uitgetrokken in kader van het Vlaams herstelplan 'Vlaamse Veerkracht', gaat er 10% (extra 422 miljoen euro) naar de energie- en klimaattransitie.

7. Transitieprioriteit Omgeving voor de toekomst

Fiche: Transitieprioriteit 'Omgeving voor de toekomst'
Trekkende Minister(s):
Minister Demir (Vlaamse minister van Justitie en Handhaving, Omgeving, Energie en Toerisme)
Transitiemanager:
Nog te bepalen
Omschrijving van de (toekomstige) aanpak
<p>Zoals opgenomen in het Vlaams Regeerakkoord, zal er maximaal werk worden gemaakt van een ruimtelijke omslag en het aanpakken van de klimaatadaptatie- en de biodiversiteitsuitdagingen in Vlaanderen. Rond omgeving zal er, aanvullend aan het ruimtelijk beleidsplanningsproces en het tot stand komen van het BRV en de ruimtelijke beleidsplannen op de andere bestuursniveaus, het Vlaams Klimaatadaptatieplan en de Biodiversiteitsstrategie een nieuwe, integrerende transitieprioriteit "Omgeving voor de toekomst" worden aangepakt. Hiermee willen we versterkt inzetten op een beleid dat 'op lange termijn denkt en op korte termijn doet', met vernieuwende aanpakken, partnerschappen, beleidsintegratie en leren.</p> <p>Een goede omgevingskwaliteit is immers essentieel voor de kwaliteit van alle leven. Een goede luchtkwaliteit zorgt voor leefbare steden en dorpen en vermindert sterk de kans op aandoeningen; een goede waterkwaliteit levert ons kwaliteitsvol water voor mens, natuur en economie en zorgt voor mooie en aangename omgeving om naast het water te wonen en recreëren. Een gezonde bodem is de basis voor onze voedselvoorzieningen en voor een diverse en weerbare natuur.</p> <p>Om de biodiversiteit te versterken en om in te spelen op de maatschappelijke vraag voor nabij en beleefbaar groen (nog duidelijker geworden tijdens de Corona-crisis), zetten we natuur onder meer in verstedelijkte omgeving in als doeltreffende en kostenefficiënte oplossing voor de veelheid van uitdagingen op vlak van o.a. leefkwaliteit, gezondheid, klimaat, waterbeheer en voedselproductie.. We zorgen ook voor een robuuste open ruimte die onder andere voedselproductie en biodiversiteit een zekere toekomst biedt</p> <p>Binnen deze nieuwe transitieprioriteit wordt gefocust op een gerichte aanpak en investeringsagenda voor de transformatie van 'typelocaties' met verschillende urgente opgaves (rond ruimte, klimaatadaptatie, biodiversiteit, leefomgevingskwaliteit, mobiliteit,...), rekening houdende met de 10 kernkwaliteiten van de Strategische Visie BRV. Deze 10 kernkwaliteiten leggen raakvlakken bloot met andere prioriteiten, zoals de energie- en mobiliteitstransitie, maar zetten eveneens scherp dat elke ruimtelijke (her)ontwikkeling hand in hand gaat met het verhogen van biodiversiteit, klimaatadaptatie, ecosysteemdiensten, edm. Voor de uitvoering daarvan is het dus belangrijk dat we prioritair werk maken van een goedgekeurd BRV, Vlaams klimaatadaptatieplan en Vlaamse Biodiversiteitstrategie.</p> <p>Binnen de nieuwe transitieprioriteit 'Omgeving voor de toekomst' voorzien we momenteel volgende 3 transformaties :</p> <ol style="list-style-type: none">
1. Verduurzamen van de verspreide bebouwing en infrastructuur binnen het ruimtebeslag;

2. Gebiedsgericht verdichten en vergroenen
3. Versterken van ecosystemen (en vergroten waardering ecosystemendiensten) met respect voor de ruimte voor landbouw en andere gebruikers en functies waaronder natuur en water.

Met deze 3 transformaties zorgen we voor de noodzakelijke hefboomen om tot een toekomstbestendig en kwaliteitsvol ingericht Vlaanderen te komen.

De beoogde transformaties zetten in op de 10 kernkwaliteiten van het omgevingsbeleid, zoeken naar natuurgebaseerde oplossingen en het verhogen van de hittebestendigheid, het realiseren van een functioneel en samenhangend netwerk van groenblauwe infrastructuur o.a. door de aanleg van stedelijk en randstedelijk groen, door actief werk te maken van een basisnatuurkwaliteit en door het verweven van natuur met andere functies met respect voor de ruimte voor landbouw en andere gebruikers.

De transformaties streven maximaal naar co-voordelen op vlak van leefbaarheid, welzijn, gezondheid, recreatie, klimaatimpact, waterbeheer, luchtkwaliteit, voedselproductie, energie en landschapskwaliteit. Er wordt met het nodige respect voor het eigendomsrecht en desgevallend gekoppeld aan billijke vergoedingen o.a. werk gemaakt van het neutraliseren van slecht gelegen juridisch aanbod, aanpak zonevreemde ontwikkelingen, ontharding in open ruimte... Het biedt ook garanties voor een gezonde en aantrekkelijke woon- en werkomgeving door kwalitatieve, innovatieve verdichtingen, multifunctioneel ruimtegebruik, slimme verbindingen, hergebruik van gebouwen, tijdelijk ruimtegebruik, ontharding en ontsnippering waardoor het bijkomende ruimtebeslag wordt afgeremd. Tegelijk zetten we maximaal in op het vergroten van het maatschappelijk draagvlak voor deze ruimtelijke omslag en het opzetten van gezamenlijke acties.

Te vaak ontstaan er vandaag initiatieven die gefragmenteerd inzetten op één van deze transformatieopgaves. Een structurele samenwerking binnen en buiten de overheid rond deze gerichte opgaves, moet ervoor zorgen dat er beter wordt ingespeeld op elkaar, om zo win-wins te realiseren en dit binnen het breed gamma aan locaties.

We willen vanuit een lange termijn denken (op basis van visieontwikkeling, scenario-denken toekomstverkenningen, ...) samen met partners handelen op korte termijn (met vernieuwende pilootprojecten, experimenten, incubatoren en innovaties met partners, versnellingen in het beleid, opschalen, tonen en leren van goede praktijken).

We zetten specifiek in op deze business-cases die met een multiplicator-effect aanzetten tot de gewenste (gebieds)brede investeringen en (systeem)veranderingen zoals vooropgesteld in het Relanceplan. Daarvoor is het noodzakelijk om ook de projectresultaten uit de veelheid aan calls verder op te schalen en te transponeren met het oog op de Vlaams brede uitrol.

Binnen een werkbaar governance model, met betrokkenheid van de maatschappelijke vijfhoek, is het de bedoeling om vanuit gedeelde ambities samen engagementen op te nemen.

We beogen met deze transitie het volgende tweeledige resultaat.

Voor verschillende locaties (wijken, bedrijventerreinen, valleien, woonlinten, landbouw- en natuurgebieden,...) leidt dit, via de vooropgestelde coalitievorming, tot een versnelde en versterkte realisatie van de transformaties. Daarnaast leidt dit tot voorstellen op het vlak van regelgeving, financiering,...) om de transformaties verder op te nemen (spill-over).

Afstemming met en doorwerking naar de andere transitieprioriteiten en regulier beleid wordt opgenomen.

Link met Relanceplan

Vlaanderen wil het momentum van de COVID-19-crisis aangrijpen 'om een versnelling hoger te schakelen naar een meer duurzame economie en om te investeren in innovatie, onderwijs en opleiding, **in natuur en omgeving**'.

Het Relanceplan zet in op het maximaliseren van de 'return on investment' van elke euro die we bijkomend investeren.

Er wordt werk gemaakt van enkele belangrijke hervormingswerven zoals snellere vergunnings- en beroepsprocedures, de administratieve vereenvoudiging, maar ook in het geven van vertrouwen aan de lokale besturen o.a. door de implementatie van een structurele decentralisatie-oefening en het werk maken van de cultuuromslag weg van bevoogding en betutteling.

Regiovorming moet coherent en van onderuit worden opgebouwd om tot een heldere afbakening te komen die gedragen is door betrokken lokale besturen.

Daarnaast kunnen we nog verwijzen naar een specifieke aantal Relance-projecten.